

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فرهنگ مصوّر خوشه‌های فارسی

پدیدآورندگان:

دکتر طلیمه ظریفیان

زهرا ایلخانی

فاطمه ستاریان

هانیه گل محمدی

سرشناسه	:	ظریفیان، طلیمه، ۱۳۴۹
عنوان و نام پدیدآور	:	فرهنگ مصور خوشه های فارسی
مشخصات نشر	:	تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	مصور، جدول
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۶۴۴۲-۳۵-۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبای مختصر
یادداشت	:	فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nliai.ir قابل دسترسی است.
یادداشت: مکان	:	طلیمه ظریفیان، زهرا ایلخانی، فاطمه ستاریان، هانیه گل محمدی
شماره ثبت کتاب ملی	:	۳۸۱۱۳۷۹

دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

نام کتاب: فرهنگ مصور خوشه های فارسی
پدید آورندگان: دکتر طلیمه ظریفیان - زهرا ایلخانی - فاطمه ستاریان - هانیه گل محمدی
ویراستار: نرگس مرادی
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۴۴۲-۳۵-۸
شمارگان: ۱۰۰۰ جلد
قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال
چاپ اول: ۱۳۹۴
چاپ: ارشیا
ناشر: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
نشانی: اوین، بلوار دانشجو، خیابان کودکان، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
تلفکس: ۲۲۱۸۰۰۸۱

• هماهنگی و نظارت: نرگس مرادی

• صفحه آوا: گروه گرافیکی ارشیا • طراحی جلد: گروه گرافیکی ارشیا

همه حقوق نشر برای ناشر محفوظ است؛ هرگونه استفاده از متن به هر صورتی در قالب کتابچه، جزوه، تهیه CD آموزشی، تهیه نرم افزار، استخراج آزمون، ترجمه به دیگر زبانها و استفاده از مطالب کتاب، اشکال، تصاویر و... بدون اجازه کتبی از ناشر غیر قانونی است.

۵	پیش درخت
۹	خوشه‌های انسدادی - سایشی
۱۵	خوشه‌های سایشی - انسدادی
۳۱	خوشه‌های دو انسدادی
۳۵	خوشه‌های دو سایشی
۳۹	خوشه‌های $l + C$
۴۳	خوشه‌های $C + l$
۴۷	خوشه‌های $C + r$
۵۱	خوشه‌های $r + C$
۶۳	خوشه‌های $j + C$
۶۷	خوشه‌های $m + C$
۷۱	خوشه‌های $C + m$
۷۵	خوشه‌های $n + C$
۸۵	خوشه‌های $C + n$
۸۸	پیوست
۸۹	منابع

فهرست جداول

صفحه

عنوان

۱۴	جدول ۱: خوشه‌های ابتدایی - سایشی
۲۹	جدول ۲: خوشه‌های سایشی اسدادی
۳۴	جدول ۳: خوشه‌های دو اسدادی
۳۸	جدول ۴: خوشه‌های دو سایشی
۴۲	جدول ۵: خوشه‌های $l + C$
۴۶	جدول ۶: خوشه‌های $C + l$
۵۰	جدول ۷: خوشه $C + r$
۶۱	جدول ۸: خوشه‌های $r + C$
۶۶	جدول ۹: خوشه‌های $j + C$
۷۰	جدول ۱۰: خوشه‌های $m + C$
۷۴	جدول ۱۱: خوشه‌های $C + m$
۸۳	جدول ۱۲: خوشه‌های $n + C$
۸۷	جدول ۱۳: خوشه‌های $C + n$

پیش درآمد

آمدن پیاپی دو یا چند همخوان را در یک هجا، بدون آن که واکهای در میان آنها باشد، خوشه می‌نامند (۲،۱). در زبان فارسی، بسیاری از کلمات پربسامد همچون قند، ظرف، سوسک، ابر، سبز، ماست، زنگ، مرد، خواند، رفت، کند، خورد، پخت و کرد، دارای خوشه‌های دو همخوانی هستند (۳).

پیدایش خوشه در گفتار، یکی از شاخص‌های رشد آوایی و واجی است (۵،۴). شواهد حاصل از بررسی خوشه‌های همخوانی در بسیاری از زبان‌های دنیا حاکی از آن است که از حدود سال دوم زندگی نشانه‌های ظهور دو یا چند همخوان در توالی با هم دیده می‌شود (۶،۴). تشکیل خوشه‌های همخوانی، تابع قواعدی است که بخشی از نظام صوتی هر زبان را تشکیل می‌دهند (۸،۷). خوشه‌ها به لحاظ نوع همخوان‌هایی که در توالی با هم ظاهر می‌شوند، تعداد اجزاء سازنده خوشه، جایگاه خوشه در واژه (آغازی، پایانی، از زمانی به زبان دیگر متفاوت‌اند (۶).

خوشه در زبان فارسی دو همخوانی را در جایگاه پایان هجا (پایان واژه، میان واژه) دیده می‌شود. ثمره (۱۳۷۹) تمامی هجاهای CVC_1C_2 را که یا تک هجایی‌اند یا بخشی از یک واژه چند هجایی‌اند مورد مطالعه قرار داده و نتیجه آن را با ذکر تمامی مثال‌ها فهرست کرده است که شمار آن به ۷۲۳ می‌رسد (۱). مطالعات انجام شده در حوزه رشد خوشه (داخلی و بین‌المللی) حاکی از آن است که از حدود دو سالگی کودکان، کم‌کم خوشه در گفتار کودکان ظاهر می‌شود، با این حال روند رشد خوشه تا ۹ سالگی ادامه می‌یابد (۴). بدیهی است همه کودکان در روند فراگیری گفتار، مراحل را از ساده به پیچیده طی می‌کنند. در مراحل ابتدایی رشد گفتار، کودکان با استفاده از فرایندهای واجی، تولید

کلمات را ساده می‌کنند. وجود دو همخوان متوالی یا خوشه دو همخوانی در کلمه، از سهولت تولید آن می‌کاهد (۷-۱۰).

فرایند کاهش یا حذف خوشه یکی از فرایندهای واجی/الگوهای خطای معمول است که در گفتار کودکان در حال رشد فارسی زبان نیز مشاهده می‌شود (۱۰، ۱۱). در این فرایند واجی، کودک ممکن است یکی از دو همخوان یا هردو را از بافت خوشه (C_1 یا C_2 از بافت هجایی خوشه‌دار) حذف کند، به عنوان مثال هنگامی که کودک واژه /kerm/ و /kem/ تلفظ می‌کند، C_1 از بافت واژه حذف شده و هنگامی که کودک واژه /mobl/ را /mob/ تلفظ می‌کند با حذف C_2 مواجهیم. حذف خوشه زمانی است که هر دو همخوان حذف شوند مانند واژه /færf/ که کودک آن را /fæf/ تلفظ می‌کند. الگوی خطای دیگری که به وفور حتی در گفتار بزرگسالان مشاهده می‌شود، فرایند واجی قلب یا جابه‌جایی است. در این مورد، فرد هنگام تلفظ واژه جای C_1 و C_2 را با هم عوض می‌کند. در گفتار و محاورات روزمره، موارد بسیاری از این خطا را شاهدیم، مانند /Golf/ به جای /Gofl/، /sæfG/ به جای /sæGf/ و مواردی از این دست هستند (۱۰). شایان ذکر است فرایند کاهش خوشه در تلفظ برخی از واژه‌ها در گفتار محاوره رخ داده و در بافت گفت و گو خطا به گوش نمی‌رسد. با این حال با شروع دوره دبستان و آموزش رسمی و به ویژه یادگیری نوشتن، یکی از اشتباهات رایج کودکان در سال‌های اول و دوم ابتدایی، اعمال کاهش خوشه در نگارش واژه‌ها در دیکته نویسی است. از آن جمله‌اند اشتباهات املایی که طی آن کودک کلمه‌های ماست، خشک، دست، خواندند را ماس، خُش، دَس و خوانندن می‌نویسد.

ساختار کتاب حاضر

کتاب حاوی ۳۹۳ واژه یک تا سه هجایی است. برای تهیه این فرهنگ، نخست با مطالعه منابع، یک خزانه واژگانی از واژه‌های حاوی خوشه تهیه شد. ساخت هجایی خوشه‌ها به شرح زیر است:

- خوشه‌های انسدادی - سایشی مانند /bz/ در /sæbz/
- خوشه‌های سایشی - انسدادی مانند /sb/ در /ʔæsb/
- خوشه‌های دو انسدادی مانند /Gd/ در /dʒoGd/
- خوشه‌های دو سایشی مانند /ff/ در /kæff/
- خوشه‌های /l/ شامل بافت‌هایی که در آن /l/ در کنار انسدادی‌هایی مانند /b,t,d,k,G,ʔ/ می‌نشیند، همچنین ترکیب /l/ با /f,v,s,z,ʒ,h/ و ترکیب /l/ با /m,n/
- خوشه‌های /r/ شامل ترکیب /r/ با انسدادی‌های /b,t,d,k,g,G,ʔ/ ترکیب /r/ با سایشی‌های /ʒ,s,ʃ,f,z,v/ و ترکیب /r/ با انسایشی‌ها /dʒ,tʃ/
- خوشه‌های /j/ شامل ترکیب /j/ با /b,t,d,k,G,ʔ/ و ترکیب /j/ با /s,z,ʃ,f/
- ترکیب /j/ با /m,n/ و ترکیب /j/ با /l,r/
- خوشه‌های /m/ ترکیب /m/ با /t,d,ʔ,G,n,p/ ترکیب /m/ با /s,z,ʃ,f/ و ترکیب /m/ با /l,r/
- خوشه‌های /n/ ترکیب /n/ با /b,d,g,ʔ/ و ترکیب /n/ با /ʒ,tʃ/

فرهنگ حاضر، نخستین کتاب تصویری است که در روند تهیه آن تلاش شد تا حداً امکان واژگانی که در بافت هجایی خود خوشه داشته و تصویر پذیرند، گردآوری شوند. در پایان هر بخش یک جدول در نظر گرفته شده که حاوی واژه‌های تصویرپذیر و تصویرناپذیر است. واژه‌های تصویرناپذیر مذکور کلماتی هستند که از

همان ساخت هجایی برخوردارند و به صورت تکمیلی در جدول‌ها اضافه شده‌اند. برای سهولت کار، واژه‌های تصویرپذیر در این جدول‌ها با ستاره مشخص شده‌اند.

کاربرد فرهنگ تصویری خوشه‌ها

در تمام روکردهای درمانی که در درمان اختلالات واجی کودکان به نگارش درآمده است، استفاده از محرک‌های تصویری توصیه می‌شود. این کتاب را می‌توان در رویکردهای مختلفی مانند رویکرد چرخه‌های درمانی و رویکرد تقابلی و رویکرد واژگان پایه به کار برد.

این مجموعه به نام دانه جویان محترم مقطع کارشناسی گفتاردرمانی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، سرکارخانم‌ها زهرا ایلخانی، فاطمه ستاریان و هانیه گل‌محمدی (دوره نوروز ۱۳۹۳ و بهار ۱۳۹۴) تهیه شده است. همکاران محترم این مجموعه سهم برابر در تهیه کتاب داشته و اسامی آنان به ترتیب حروف الفبا نوشته شده است.

در پایان شایسته است از جناب آقای دکتر مهدی رحمت‌تجردی بابت مطالعه کتاب حاضر و ارائه راهنمایی‌های ارزشمندشان و دستورات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی به ویژه سرکار خانم‌ها دکتر گیتا موافقی، پرستو تاجیک و دکتر نرگس مرادی قدردانی کنم.

دکتر طلعه ظریفیان

استادیار گروه گفتاردرمانی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

زمستان ۱۳۹۳